

Presenting the Pathological Model of Social Capital in the Education System

Saeed Abdolzadeh¹ | Yadollah Abbaszadeh Sohroun^{2*} | Peyman Yarmohammadzadeh³

1. PhD Student in Educational Management, Islamic Azad University, Marand branch, Iran. E-mail: daryayesokhan@gmail.com
2. Corresponding Author, Assistant Professor, Department of Governmental management, Islamic Azad University, Khoy Branch, Iran. E-mail: ya.abbaszadeh@iau.ac.ir
3. Associate Professor of Educational Administration, Department of Education, Faculty of Education and Psychology, Azarbaijan Shahid Madani University, Iran. E-mail: Dr.peyman.ynz@gmail.com

ARTICLE INFO

Article type:
Research Article

Article History:

Received November 15, 2023
Revised January 09, 2024
Accepted January 27, 2024
Published online September 07, 2024

Keywords:

Pathology, social capital, education, training, knowledge and technology developments.

ABSTRACT

The aim of the current research is to present a model of social capital pathology within the education system. A mixed- method approach, based on content analysis and structural equation modeling was utilized. In the qualitative research section, the statistical population comprised experts and professors in the field of education from Tabriz city, selected through purposive sampling. In the quantitative section, teachers and administrators were chosen based on the Cochran formula. Twelve semi-structured interviews were coded using ATLAS.ti software and analyzed through content analysis. A total of 384 researcher-designed questionnaires were distributed and completed. Structural equation modeling analysis was conducted using the SmartPLS software. The research results indicate that social capital components contribute to relational damages (dimensions, certainty in social awareness, social erosion, conformity in social relationships, certainty in social commitment, and social knowledge forecast), planning damages (organizational conflicts with collective capital, erosion of organizational principles, and decline of cognitive assets), institutional damages (underdevelopment of thoughts in environmental relationships, structural conflicts within the organization, erosion of social structure, susceptibility to behavioral abnormalities), and individual interactional components (cognitive-behavioral rigidity, lack of interest in collective participation, decline in trust and resilience, and mastery of behavioral abnormalities). The use of structural equation modeling demonstrated that the proposed relationships in the qualitative analysis were statistically confirmed, with factor loadings above 0.3 and t-statistics exceeding 1.96. Fit indices were also within acceptable ranges, affirming that the social capital pathology model in education is adequately fitted.

Cite this article: Abdolzadeh, S.; Abbaszadeh Sohroun, Y. & Yarmohammadzadeh, P. (2024). Presenting the Pathological Model of Social Capital in the Education System. *Social Capital Management*. 11 (3), 269-285. Doi: <http://doi.org/10.22059/jscm.2024.368043.2457>

© Saeed Abdolzadeh, Yadollah Abbaszadeh Sohroun, Peyman Yarmohammadzadeh

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jscm.2024.368043.2457>

ارائه مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش

سعید عبدالزاده^۱ | یدالله عباس‌زاده سهرورن^{۲*} | پیمان یارمحمدزاده^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه مدیریت آموزشی، واحد مرند، دانشگاه آزاد اسلامی، مرند، ایران. رایانامه: daryayesokhan@gmail.com
۲. نویسنده مسئول، استادیار گروه مدیریت دولتی، واحد خوی، دانشگاه آزاد اسلامی، خوی، ایران. رایانامه: ya.abbaszadeh@iau.ac.ir
۳. گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید مدنی آذربایجان، تبریز، ایران. رایانامه: Dr.peyman.y mz@gmail.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ‌های مقاله:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۱۰/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۰۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۰۶/۱۷

کلیدواژه:

آسیب‌شناسی،

آموزش و پرورش،

تحولات دانش و فناوری،

سرمایه اجتماعی.

هدف پژوهش حاضر ارائه مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش بوده است. از روش آمیخته یا ترکیبی مبتنی بر تحلیل مضمون و روش معادلات ساختاری استفاده شده است. در بخش کیفی پژوهش جامعه آماری متخصصان و استادان حوزه آموزش شهر تبریز بر اساس نمونه‌گیری هدفمند و در بخش کمی معلمان و مدیران بر اساس نمونه‌گیری فرمول کوکران مدنظر قرار گرفتند. تعداد ۱۲ مصاحبه نیمه‌ساختاریافته در نرم‌افزار ATLAS TI به روش تحلیل مضمون کدگذاری شد. ۳۸۴ پرسشنامه محقق ساخته توزیع و تکمیل شد. تحلیل معادلات ساختاری در نرم‌افزار SMATPLS صورت گرفت. نتایج پژوهش نشان داد مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی آسیب‌های ارتباطی (ابعاد، جزمیت در آگاهی اجتماعی، سایش اجتماعی، قرینگی روابط اجتماعی، جزمیت تعهد اجتماعی، فروکاست معرفت اجتماعی)، آسیب‌های برنامه‌ریزی (تعارضات سازمانی با سرمایه جمعی، فرسایش اصول سازمانی، افول سرمایه‌های شناختی)، آسیب نهادی (توسعه‌نیافتگی افکار در روابط محیطی، تعارضات ساختاری در بطن سازمان، فرسایش ساختار اجتماعی، اثرپذیری از ناهنجاری‌های رفتاری)، و مؤلفه‌های فردی تعاملاتی (تجزدگی معرفتی- رفتاری، عدم رغبت شراکت جمعی، افول اعتماد و تاب‌آوری، تسلط ناهنجاری‌های رفتاری) هستند. با استفاده از روش معادلات ساختاری نشان داده شد روابط پیشنهادی در تحلیل کیفی از نظر آماری نیز مورد تأیید است. بارهای عاملی بالای ۰/۳ آماره‌های تی بالاتر از ۱/۹۶ به دست آمدند. شاخص‌های برازش نیز همگی در شرایط مناسب بودند و مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش از برازش لازم برخوردار است.

استناد: عبدالزاده، سعید؛ عباس‌زاده سهرورن، یدالله و یارمحمدزاده، پیمان (۱۴۰۳). ارائه مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش. مدیریت سرمایه اجتماعی، ۱۱ (۳) ۲۶۹-۲۸۵.

DOI: <http://doi.org/10.22059/jscm.2024.368043.2457>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

© سعید عبدالزاده، یدالله عباس‌زاده سهرورن، پیمان یارمحمدزاده
DOI: <http://doi.org/10.22059/jscm.2024.368043.2457>

مقدمه

سرمایه اجتماعی به مجموعه ارتباطات، روابط، و شبکه‌های اجتماعی در یک جامعه اشاره دارد. در حوزه آموزش و پرورش، سرمایه اجتماعی نقش مهمی در بهبود کیفیت آموزش، فرایند یادگیری، و توسعه دانش‌آموزان دارد (Boadi et al., 2022; Cope et al., 2022). جایگاه سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش به معنای ارتباطات، روابط، و شبکه‌هایی است که در محیط آموزشی و پرورشی شکل می‌گیرد و بر تعاملات بین اعضای جامعه آموزشی تأثیر می‌گذارد (Válsán et al., 2023: 141). این ارتباطات می‌تواند شامل روابط بین دانش‌آموزان، روابط بین معلمان و معلمان، روابط بین مدیران و اعضای هیئت‌های آموزشی شامل معلمان و کارکنان اداری و والدین باشند (Shiell et al., 2020: 111). سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش به دو صورت مشهود و نامشهود تأثیر می‌گذارد. در صورت مشهود، سرمایه اجتماعی به‌وضوح در فعالیت‌ها و روابط نمایان است. مثلاً، ارتباط صمیمی و مثبت بین معلم و دانش‌آموز می‌تواند اثر مثبت بر فرایند یادگیری دانش‌آموز داشته باشد (Qiao et al., 2022). همچنین، روابط قوی بین اعضای هیئت‌های آموزشی می‌تواند منجر به بهبود هماهنگی و همکاری در تدریس و مدیریت مدرسه شود (März & Kelchtermans, 2020).

با توجه به اینکه ارتقای سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش امری زمان‌بر و بلندمدت است و این مهم در زمان کوتاه ناممکن یا دست‌کم دشوار است (سمانی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۷) لازم است سیاست‌های مداخله در امر سرمایه اجتماعی دارای پایداری باشند (Baker-Doyle & Yoon, 2020). به این صورت که بازه زمانی وسیعی برای اجرای آن و تقویت آن مدنظر قرار گیرد. این امر به‌ویژه هنگامی که به سرمایه اجتماعی به عنوان هدفی با ماهیت مثبت و سودمند نگریسته می‌شود از اهمیت زیادی برخوردار است (Son, 2020). به منظور تسهیل شرایط شکل‌گیری سرمایه اجتماعی لازم است مؤلفه‌های زمان و فرصت، انگیزه و هدف، مهارت و توانمندی، حمایت و پشتیبانی، پایش و نظارت در نظر گرفته شود (Taylor et al., 2019). اهمیت سرمایه اجتماعی به میزانی است که از آن به عنوان ثروت نامرئی یک کشور یاد می‌کنند و از رهگذر این سرمایه حیاتی انسجام و اعتماد متقابل و حسن اطمینان و همبستگی در جامعه فراهم می‌شود و هر گونه کاهش در آن به کاهش مشارکت‌های سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، و اقتصادی شهروندان منجر می‌شود (Thomas et al., 2019: 141). همچنین، رشد آسیب‌ها و جرایم اجتماعی، بی‌اعتمادی، یأس و ناامیدی، احساس محرومیت نسبی، و بسیاری از ناهنجاری‌ها نتیجه تقلیل سرمایه اجتماعی است (Alfano, 2022).

بنابراین آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش مهم است. زیرا به افراد کمک می‌کند تا مشکلات و نواقص موجود در روابط اجتماعی و شبکه‌های ارتباطی در محیط آموزشی را شناسایی کنند و راهکارهای مناسب برای بهبود آن‌ها ارائه دهند (ابراهیمی و همکاران، ۱۴۰۲: ۹۳). آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی به محققان کمک می‌کند تا روابط نامناسب، تنش‌ها، و نقاط ضعف در ارتباطات میان دانش‌آموزان، معلمان، مدیران، و سایر اعضای جامعه آموزشی را شناسایی کنند. این ارتباطات نامطلوب می‌تواند منجر به کاهش مشارکت، یادگیری نامناسب، و حتی رفتارهای ناپسند مانند خشونت و تنفر در محیط آموزشی شوند. با شناسایی این مسائل می‌توان راهکارهایی برای بهبود روابط و ارتباطات اجتماعی در محیط آموزشی ارائه داد (نوایی و همکاران، ۱۴۰۲). همچنین سرمایه اجتماعی نقش مهمی در ایجاد اعتماد و همبستگی در محیط آموزشی دارد (زرگو و پورعزت، ۱۴۰۲: ۱۳۳).

اما وجود مشکلات در سرمایه اجتماعی می‌تواند باعث کاهش اعتماد و ایجاد ترس و نگرانی در افراد شود. اعتماد میان دانش‌آموزان، معلمان، والدین، و دیگر اعضای جامعه آموزشی اساسی است برای همکاری مؤثر، انتقال دانش، و توسعه روابط سازنده. آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی به افراد کمک می‌کند تا علل کاهش اعتماد را شناسایی کنند و راهکارهایی را برای افزایش اعتماد و بهبود روابط ارائه دهند. سرمایه اجتماعی می‌تواند تأثیر قابل توجهی در کیفیت آموزش و یادگیری داشته باشد. دریافتی‌های آموزشی از جمله عواملی هستند که به کیفیت آموزش و یادگیری مؤثر کمک می‌کنند. با آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی، می‌توان نقاط ضعف را در روابط اجتماعی و شبکه‌های ارتباطی شناسایی کرد و راهکارهایی را برای بهبود آن‌ها ارائه داد. این اقدامات می‌تواند منجر به افزایش مشارکت و تعامل بین دانش‌آموزان، افزایش تمرکز و توجه در کلاس‌ها، و بهبود فرایند یادگیری شوند. بنابراین، آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش مهم است.

اهداف پژوهش

۱. تعیین و شناسایی آسیب‌ها و راهبردهای سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش
۲. ارائه الگوی آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش
۳. تعیین میزان اعتبار الگوی آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش

پیشینه نظری پژوهش

آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی

سرمایه اجتماعی و دانش برای کارآفرینی اقتصادی در آینده ضرورت بسیار دارند (Alemdar & Anilan, 2023: 6). وجود سرمایه اجتماعی به سوی مبادله و یادگیری مهارت و فنون باعث به وجود آمدن افزایش روند دانش در بین شرکت‌ها در جوامع مختلف می‌شود و ریسک خروج اطلاعات حیاتی از سازمان را برای بهره‌برداری رقبا کاهش می‌دهد (Al-Ghouthi et al., 2023: 766).

از نظر پوتنام سرمایه اجتماعی آن دسته از ویژگی‌های سازمان اجتماعی است که هماهنگی و همکاری را برای سود متقابل تسهیل می‌کند. این ویژگی‌ها عبارت‌اند از شبکه‌ها، هنجارهای معامله متقابل، اعتماد اجتماعی (Putnam, 2020). توانایی کنشگران برای تضمین مزایا و منافع به واسطه عضویت در شبکه‌های اجتماعی یا دیگر ساختارهای اجتماعی به نوبه خود به درونی شدن مجموعه خاصی از ارزش‌ها و هنجارها منجر می‌شود که دیگران می‌توانند از امتیازات و منافع آن‌ها برخوردار شوند (حسن‌زاده ثمرین و همکاران، ۱۳۸۹: ۱۳۰).

بی‌اعتمادی تأثیری مؤثر و کاهنده بر روابط اجتماعی و پیوند اجتماعی دارد و این امر زمینه مناسبی برای انزوای اجتماعی افراد فراهم می‌آورد (Weerakoon et al., 2020). با افزایش سطح روابط اجتماعی یأس اجتماعی و احساس عجز و تنهایی کاهش می‌یابد. در مقابل تحمل اجتماعی اختلاف اساسی این نوع سرمایه (سرمایه اجتماعی) غیرملموس بودن آن است که سبب شده سرمایه اجتماعی به صورت مستقیم قابل اندازه‌گیری نباشد (Prasetyo et al., 2020). مشکلات جمعی یا اجتماعی در مفهوم آسیب اجتماعی تداعی می‌شود که این نوع آسیب به هر نوع رفتار و اعمال فردی و جمعی اشاره دارد که در چارچوب قواعد جمعی قرار نگیرد و با منع قانونی و عرفی روبه‌رو شود. پیشگیری و رفع آسیب‌های اجتماعی به برنامه‌ریزی‌های اجتماعی و شناخت علمی ویژگی‌ها و رفتارها بستگی دارد. گفتنی است آسیب‌های اجتماعی با کیفیت روابط اجتماعی ارتباط نزدیک دارد. از این رو جهت بررسی کیفیت روابط اجتماعی مفهوم سرمایه اجتماعی به کار گرفته می‌شود (Asquith, 2019).

پیشینه تجربی پژوهش

تحقیقات متعددی به نقش سرمایه اجتماعی در محیط آموزشی پرداختند (Spillane et al., 2022; Daly et al., 2020). این تحقیقات نشان دادند سرمایه اجتماعی برای موفقیت آموزشی و اجتماعی مفید است. اما آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در زمینه آموزشی مغفول مانده است. در جدول ۱ تحقیقات جدیدی که در زمینه سرمایه اجتماعی در محیط آموزشی پرداخته شده است مشخص شده است.

بر اساس پیشینه‌های بررسی‌شده نوآوری در ارائه مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش به مفهوم اضافه کردن عناصر یا رویکردهای جدیدی است که مدل را بهبود می‌بخشد یا اطلاعات جدیدی به آن افزوده می‌شود. استفاده از روش ترکیبی برای آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی، که همچنین ترکیب تحلیل مضمون و معادلات ساختاری را شامل می‌شود، نشان‌دهنده نوآوری در طرح پژوهش است. تفکیک مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی به آسیب‌های ارتباطی، آسیب‌های برنامه‌ریزی، آسیب‌های نهادی، و مؤلفه‌های فردی تعاملاتی نشان‌دهنده نوآوری در طراحی مدل و تجزیه و تحلیل جنبه‌های مختلف سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش است. این نوآوری‌ها به منظور افزایش دقت و جامعیت تحلیل‌ها و بهبود درک از آسیب‌های سرمایه اجتماعی در حوزه آموزش و پرورش ایجاد شده‌اند.

جدول ۱. مروری بر تحقیقات انجام شده

نویسندگان	عنوان	نتیجه
آلمدر و همکاران (۲۰۲۳)	بازتاب سرمایه اجتماعی در فرایندهای آموزشی: سواد عاطفی و زمینه کار عاطفی	نتایج تحلیل‌ها حاکی از تأثیر مثبت سواد عاطفی بر کار عاطفی و کار عاطفی بر سرمایه اجتماعی است. علاوه بر این، کار عاطفی اثر میانجی کاملی در رابطه بین سواد عاطفی و سرمایه اجتماعی داشت.
دونگ ^۱ و همکاران (۲۰۲۳)	تأثیر بر سرمایه اجتماعی و تعامل یادگیری به دلیل استفاده از رسانه‌های اجتماعی در بین دانشجویان بین‌المللی در ایالات متحده	مطالعه اهمیت منابع اجتماعی و سازگاری فرهنگی را برای دانشجویان بین‌المللی به رسمیت می‌شناسد. همچنین، این مطالعه اطلاعات ارزشمندی را در اختیار مربیان و مدیران قرار می‌دهد.
ریمکوناس ^۲ و میلن ^۳ (۲۰۲۳)	سرمایه اجتماعی بین حرفه‌ای در بهداشت روانی مدارس گسترش	یک استراتژی عملی ضروری برای تلاش‌ها برای گسترش خدمات پیشگیری از سلامت روان، مداخله زودهنگام، و مداخله در مدارس است. با این حال وضوح و نظریه مفهومی کمی در مورد معنای همکاری بین حرفه‌ای یا اینکه چگونه ممکن است بر نتایج در سطح دانش آموز تأثیر بگذارد وجود دارد.
دینگ ^۴ و وو ^۵ (۲۰۲۳)	تأثیر سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی، و سرمایه اجتماعی بر انتظارات آموزشی کودکان	نتایج پژوهش نشان داد همه ابعاد سرمایه به جز سرمایه اجتماعی خانواده به طور معنادار بر انتظارات تحصیلی کودکان مهاجر تأثیرگذار است. تأثیر سرمایه فرهنگی عینیت یافته غالب‌ترین عامل به نظر می‌رسد.
گاسین ^۶ و همکاران (۲۰۲۳)	پل زدن و پیوند: موردی برای اولویت‌بندی ارتباط اجتماعی و سازمانی در برنامه‌ریزی سوادآموزی غیرانتفاعی	این تحقیق نشان می‌دهد چگونه نهادهای غیرانتفاعی جامعه می‌توانند کاربران خدمات فردی و جوامعشان را فراتر از مأموریت‌های اعلام‌شده‌شان با تقویت ارتباط اجتماعی و سازمانی، ارتقای انسجام اجتماعی و اعتماد اجتماعی، و پرورش استعدادها و نقاط قوت و دارایی‌های معمولاً ناشناخته در جوامع به‌حاشیه‌رانده‌شده توانمند کنند.
ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲)	شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی مدیران در سازمان‌های ایرانی-اسلامی (پژوهشی آمیخته در آموزش و پرورش)	نتایج نشان داد عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی مدیران آموزش و پرورش عبارت‌اند از: پشتیبانی و شبکه‌سازی، تعامل و ارتباطات، مدیریت استعداد و توسعه مدیران، فعالیت‌های فوق برنامه، به‌سازی منابع انسانی، عوامل مدیریتی، عوامل سازمانی.
ناصحی و همکاران (۱۴۰۲)	تأثیر هنرآفرینی شغلی بر عملکرد شغلی دبیران: با تأکید بر نقش میانجی سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: دبیرستان‌های غیردولتی ناحیه ۲ شیراز)	نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد هنرآفرینی شغلی تأثیر مثبت و معنادار بر عملکرد شغلی دارد. هنرآفرینی شغلی تأثیر مثبت و معنادار بر سرمایه اجتماعی دارد. سرمایه اجتماعی تأثیر مثبت بر عملکرد شغلی دارد.
زرگو و همکاران (۱۴۰۲)	ارائه الگوی توسعه سرمایه اجتماعی و کاربرست آن در دانشگاه‌ها (مورد مطالعه: دانشگاه‌های پیام نور استان گیلان)	نتیجه پژوهش حاکی از آن بود که دانشگاه پیام نور استان گیلان از حیث ساختاری، مراوده‌ای، و زمینه‌ای دچار آسیب است. از این رو، پژوهش به کشف عواملی از دل سرمایه اجتماعی انجامید که هدف آن بهبود شرایط دانشگاه است و می‌تواند نقش درمانگر را بازی کند و آن را از آسیب‌های گوناگون برهاند.
جعفری مجد و زارعی‌متین (۱۴۰۱)	طراحی الگوی سرمایه اجتماعی سازمانی در آموزش و پرورش (مورد پژوهش: اداره کل آموزش و پرورش استان لرستان)	نتایج نشان داد توسعه ساختاری، مدیریتی، فردی، سازمانی مقوله‌های محوری مطرح هستند. مقوله‌های تعامل، مدیریت دانش، امکانات، تدارکات علی‌تلقی می‌شوند که نقش فعال در ایجاد و توسعه سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش دارند.

روش و ابزار تحقیق

پژوهش حاضر از نظر رویکرد جزء تحقیقات آمیخته و از لحاظ روش تحلیل تم روش براون و کلارک (۲۰۰۶) و معادلات ساختاری است. در بخش کیفی جامعه مورد مطالعه این پژوهش استادان دانشگاه و مدیران و معلمان منتخب در ادارات کل آموزش و پرورش بودند. از طریق نمونه‌گیری هدفمند، از نوع ملاک‌محور، نمونه مورد نظر انتخاب شد و نمونه‌گیری تا رسیدن به حد اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت. از این رو مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل ۱۲ نفر از استادان و مدیران بودند. ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق مصاحبه نیمه‌ساختار یافته است. فرایند تحلیل داده‌های حاصل از متن مصاحبه‌ها نیز با توجه به اهمیت آن در رویکرد تحلیل تم هم‌زمان با جمع‌آوری داده‌ها طی سه مرحله کدگذاری انجام شد و در قالب مضامین و زیرمقولات

1. Dong
2. Rimkunas
3. Mellin
4. Ding
5. Wu
6. Gosine

طبقه‌بندی شدند. در روش تحلیل تم از نرم‌افزار ATLAS TI استفاده شده است. برای تأمین روایی و پایایی بر اساس شاخص کاپای کوهن مقدار ۰/۸۷ مورد تأیید قرار گرفت.

جامعه آماری این پژوهش شامل کارکنان و معلمان آموزش و پرورش هستند. در بخش کمی، بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر بر اساس نمونه‌گیری نامحدود از بین کارکنان و معلمان آموزش و پرورش استان آذربایجان شرقی در شهر تبریز انتخاب شدند. برای تعیین نسبت روایی محتوای پرسشنامه، پرسشنامه طراحی شده در اختیار ۱۰ نفر از متخصصان در این حوزه قرار گرفت. مقدار نسبت روایی محتوای قابل قبول ۰/۶۲ در نظر گرفته شد. پس از محاسبه نسبت روایی محتوا، عدد ۰/۷۹ به دست آمد. بنابراین مشخص شد همه سوالات پرسشنامه اعتبار لازم را دارند.

بر اساس پرسشنامه محقق ساخته بر مبنای تحلیل کیفی بر پایه کدگذاری تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تحلیل مسیر انجام شد. معادلات ساختاری در نرم‌افزار SMATPLS صورت گرفت.

یافته‌های پژوهش

در جدول ۲، اطلاعات جمعیت‌شناختی مربوط به مصاحبه‌شوندگان نشان داده شده است. در تحلیل تم، هم‌زمان با گردآوری اطلاعات کدگذاری و تحلیل انجام می‌گیرد. با کدگذاری باز، مضامین زیادی به دست آمد که طی فرایند رفت و برگشتی داده‌ها مجموعه داده‌های کیفی اولیه به مقوله‌های کمتری کاهش یافت. در این مرحله با استفاده از داده‌های خام مقولات مقدماتی در ارتباط با سرمایه اجتماعی از طریق مقایسه و واکاوی پدیده‌ها استخراج شد.

جدول ۲. اطلاعات جمعیت‌شناختی

کد	سن	تحصیلات	موقعیت شغلی	جنسیت
۱	۳۷	کارشناسی ارشد	مدیر	مرد
۲	۴۲	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
۳	۴۴	دکتری	استاد دانشگاه	زن
۴	۴۶	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
۵	۳۹	کارشناسی ارشد	مدیر	مرد
۶	۵۱	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
۷	۴۷	دکتری	استاد دانشگاه	زن
۸	۴۸	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
۹	۵۱	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
۱۰	۴۸	دکتری	استاد دانشگاه	مرد
۱۱	۳۹	کارشناسی ارشد	معلم منتخب	مرد
۱۲	۵۲	دکتری	استاد دانشگاه	مرد

تحلیل تم و کدگذاری به روش براون و کلارک

مرحله اول. آشنایی با داده‌ها

برای اینکه محقق با عمق و گستره محتوایی داده‌ها آشنا شود لازم است خود را در آن‌ها تا اندازه‌ای غوطه‌ور سازد. غوطه‌ور شدن در داده‌ها معمولاً شامل بازخوانی مکرر داده‌ها و خواندن داده‌ها به صورت فعال (جست‌وجوی معانی و الگوها) است.

مرحله دوم. ایجاد کدهای اولیه

مرحله دوم زمانی شروع می‌شود که محقق داده‌ها را می‌خواند و با آن‌ها آشنایی پیدا می‌کند. این مرحله شامل ایجاد کدهای اولیه است. کدها ویژگی داده‌ها را معرفی می‌کنند که به نظر تحلیلگر جالب می‌رسد. داده‌های کدگذاری شده از واحدهای تحلیل (تم‌ها) متفاوت هستند. کدگذاری را می‌توان به صورت دستی یا از طریق برنامه‌های نرم‌افزاری انجام داد.

مرحله سوم. جست‌وجوی کدهای گزینشی

کدهای اولیه برای ایجاد یک تم کلی ترکیب می‌شوند. در این مرحله ۲۱ کد گزینشی توسط محقق به دست آمد. محققان کدهای ناقص یا نامرتب و همچنین کدهای تکراری را کنار گذاشتند تا به این تعداد کد گزینشی دست یافتند.

مرحله چهارم. شکل‌گیری مضامین سازنده (مؤلفه‌ها)

در این مرحله محققان به مضامین سازنده دست پیدا کردند. نتایج حاصل از تحلیل نشان می‌دهد از میان ۲۱۸ شاخص (گویه) موجود ۲۱ مضمون پایه قابل شناسایی است و ۵ دسته مضمون سازنده به دست آمده است. بر اساس پیشینه، نظریه‌های موجود این مؤلفه‌ها در جدول ۳ نام‌گذاری شد.

جدول ۳. نمونه کدهای استخراجی

متن مصاحبه‌ها	کدهای استخراجی
از مضامین جامعه ما این است که نگاه تربیتی و آموزشی نداریم که این امر تنها منوط به آموزش و پرورش نیست، بلکه جامعه باید در امر مشارکت و انسجام اجتماعی نگاه تربیتی داشته باشد. سرمایه اجتماعی زمانی تقویت می‌شود که حس تعلق افزایش یابد. چون در فرایند جهانی شدن این حس تعلق از بین می‌رود. در جامعه‌ای که سرمایه اجتماعی در حال کاهش است چگونه می‌توان انتظار داشت که مردم منافع فردی خود را کنار بگذارند و به منافع اجتماعی بیندیشند؟ چگونه می‌توان انتظار داشت مردم حرف و وعده‌های دولت‌مردان را بپذیرند و طبق گفته‌های آنان اقدام کنند؟ چگونه می‌توان انتظار داشت مردم در امور اجتماعی با میل و رغبت مشارکت فعال داشته باشند؟ واقعیت این است که سرمایه اجتماعی مانند سرمایه‌های دیگر ملموس نیست و نیازمند آن است که برای افزایش درک عمومی از فواید سرمایه اجتماعی رسانه‌ها مصادیق آن را معرفی کنند و با نمادسازی از مؤلفه‌های آن اقع اجتماعی را موجب شوند تا همگان نسبت به فواید آن به اجماع برسند.	- مشارکت و انسجام اجتماعی - افزایش حس تعلق - منافع اجتماعی - افزایش درک عمومی - استفاده از رسانه‌ها
تلاش جوامع باید در جهت افزایش اعتماد، مشارکت مدنی و مشارکت اجتماعی، بهبود روابط اجتماعی و اعتماد بین افراد در سازمان‌ها به‌ویژه در سازمان آموزش و پرورش باشد. با توجه به رابطه مستقیم بین سرمایه اجتماعی با اثربخشی معلمان، انتظار می‌رود مدیران آموزش و پرورش توجه بیشتری به منابع انسانی به عنوان مهم‌ترین عامل در اثربخشی سازمان داشته باشند و با برنامه‌ریزی مدون به ترغیب معلمان به شرکت در مراسم و تشکل‌های اجتماعی بپردازند و سرانجام مدیران باید سعی بیشتری در برانگیختن معلمان از طریق توجه بیشتر به وضعیت روحی آنان برای بهتر انجام دادن وظایف و اثربخش‌تر بودن آن‌ها در سازمان داشته باشند.	- افزایش اعتماد، مشارکت مدنی و مشارکت اجتماعی، بهبود روابط اجتماعی و اعتماد بین افراد در سازمان‌ها - برنامه‌ریزی مدون - توجه به وضعیت روحی
در یک سازمان آموزشی هر چه افراد مشارکت بیشتری در برنامه‌ریزی‌ها و روند کاری و شغلی خود داشته باشند، از آگاهی اجتماعی بالاتری برخوردار باشند، و هنجارهای اجتماعی نظیر هنجارهای مشارکت و اعتماد بیشتر رواج پیدا کند اثربخشی بالاتری از کار خود خواهند داشت و اثربخشی بالاتر هم به کارایی بیشتر سازمان و موفقیت اعضای آن می‌انجامد. سرمایه اجتماعی و اثربخشی معلمان مستقیم به کارایی بیشتر سازمان و اهداف آموزشی مورد نظر آن منجر خواهد شد و آگاهی از میزان سرمایه اجتماعی معلمان و اثربخشی آن‌ها چشم‌انداز بهتری به برنامه‌ریزان امر آموزش و توسعه خواهد بخشید.	- افزایش مشارکت - افزایش آگاهی اجتماعی - هنجارهای مشارکتی - افزایش اعتماد - افزایش کارایی - بهبود چشم‌انداز
آموزش و پرورش عامل تغییر اجتماعی و فرهنگی حتی اقتصادی یک کشور است که لازم است چالش‌های اساسی آن برطرف شود. اساس توجه به آموزش ایجاد پیوند آن با جامعه واقعی است. عدم احساس یگانگی و وحدت با جامعه چالش اصلی در سیستم آموزشی محسوب می‌شود. می‌توان گفت مطالب درسی نیز ارتباط چندانی با زندگی واقعی و شخصی دانش‌آموزان ندارد. این امر با اصطلاح امروزی عدم ارتباط آموزش و صنعت مطرح است. هر آنچه در برنامه و هدف آموزش و پرورش مطرح می‌شود لازم است زندگی آینده را در نظر داشته باشد و از ابتدا سرمایه اجتماعی با هدف اتصال به زندگی آینده را اولویت اصلی قرار دهد.	- تغییر اجتماعی و فرهنگی - احساس یگانگی و وحدت - عدم ارتباط آموزش و صنعت
حضور دولت متمرکز در همه حوزه‌ها و نهادها می‌تواند باعث کاهش سرمایه اجتماعی شود و در این حالت افراد مشارکتی در حل امور و مشکلات نمی‌کنند و از طرف دیگر به دلیل سنگین شدن وظایف دولت و عدم مشارکت مردم در وظایف شهروندی و سیاسی دولت نمی‌تواند از عهده انجام دادن وظایف به‌خوبی برآید و در نتیجه با به وجود آمدن مشکلات و نواقصی در انجام امور مختلف مردم اعتماد خود را به دولت از دست می‌دهند. در صورتی که در شرایطی که دولت دموکراتیک وجود داشته باشد با تفویض قدرت به نهادهای مستقل و مدنی وظایفی که بر عهده دولت است کاهش می‌یابد و دولت تنها در نقش ناظر ایفای نقش می‌کند و کنترل امور را به دست خواهد داشت. در نتیجه انجام دادن کارها با روندی رو به سرعت پیش می‌رود و در پی آن میزان رضایت مردم و نهایتاً اعتماد آن‌ها به دولت نیز افزایش می‌یابد.	- دخالت دولت - نیاز به دولت دموکراتیک - افزایش رضایت مردم

ادامه جدول ۳.

متن مصاحبه‌ها	کدهای استخراجی
جذب و به‌کارگیری نیروی انسانی شایسته و مطلوب (جذب نیروی دارای بیش و نگرش مناسب و اعتقادات محکم و جذب مدیرانی متعهد با شخصیت ممتاز و دارای مقبولیت و توان رهبری برای مدارس)، آموزش حرفه‌ای معلمان و مدیران و مربیان (غنی‌سازی دوره‌های ضمن خدمت و مراکز تربیت معلم، تقویت مهارت‌های ارتباطی معلمان و مدیران)، تقویت اخلاق حرفه‌ای در معلمان و مدیران (برقراری رابطه‌ای محبت‌آمیز و صادقانه، تقویت تعهد کاری و مذهبی بالا، امانت‌داری مدیر، معتمد بودن و اعتمادسازی، انتقادپذیری، احترام به دانش‌آموز و اولیا، شخصیت الگویی داشتن)، استقلال اداری و مالی مدارس (کاهش تمرکز و بروکراسی اداری در سازمان آموزش و پرورش، افزایش اختیار مدیران)، تقویت و تعمیق فرهنگ سازمانی مدرسه، تقویت و تشویق فعالیت‌های گروهی دانش‌آموزان، تقویت شوراها و انجمن‌های دانش‌آموزی، برگزاری تیمی و گروهی شدن همه مراسم مدرسه، توجه به نیازهای دانش‌آموزان و تفاوت‌های فردی آنان، مشارکت دادن دانش‌آموزان در تدریس و اداره امور و واضح بودن معیار ارزشیابی، ایجاد فضای گفت‌وگو در کلاس.	<ul style="list-style-type: none"> - بهبود سیستم جذب و گزینش نیروی انسانی - جذب نیروی دارای بیش و نگرش مناسب و اعتقادات محکم، جذب مدیرانی متعهد با شخصیت ممتاز و دارای مقبولیت و توان رهبری برای مدارس. - برقراری رابطه‌ای محبت‌آمیز و صادقانه، تقویت تعهد کاری و مذهبی بالا، امانت‌داری مدیر، معتمد بودن و اعتمادسازی، انتقادپذیری، احترام به دانش‌آموز و اولیا و شخصیت الگویی داشتن - کاهش تمرکز و بروکراسی اداری در سازمان آموزش و پرورش، افزایش اختیار مدیران
هنجارهایی که شالوده سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند در صورتی معنی دارد که بیش از یک نفر در آن سهیم باشند که با یکدیگر تبادل اطلاعات می‌کنند یا در پروژه‌های مشترک همکاری می‌کنند یا ممکن است در مقیاس بزرگ‌تر همه یک گروه باشد.	<ul style="list-style-type: none"> - تبادل اجتماعی - افزایش همکاری - مشخص نشدن و عدم امکان اندازه‌گیری کیفیت سرمایه اجتماعی
یکی از مشکلات اساسی در زمینه سرمایه اجتماعی مشخص نشدن و عدم امکان اندازه‌گیری کیفیت سرمایه اجتماعی در سازمان‌های مختلف است. در اکثر موارد تعاملات بین فردی در جنبه‌هایی برخلاف اهداف سازمان شکل می‌گیرد و ارتباطات شخصی بر فرایند اصلی برنامه سازمان غلبه می‌کند. می‌توان گفت رابطه معکوس میان پیوندهای مستحکم اخلاقی داخل گروه یا میزان اعتماد اعضای گروه به افراد غیر عضو (شعاع بی‌اعتمادی) گاهی موجب کاهش همکاری مؤثر گروه با جامعه کل می‌شود؛ به این صورت که پیوندهای صمیمانه با افراد مربوط به سازمان دیگر موجبات اعتماد در بخش‌های مختلف می‌شود و بنیان سازمانی را مورد تهدید قرار می‌دهد.	<ul style="list-style-type: none"> - میزان اعتماد اعضای گروه به افراد غیرعضو (شعاع بی‌اعتمادی) - ایجاد پیوندهای صمیمانه

مرحله پنجم. تعریف و نام‌گذاری مضامین فراگیر

در این مرحله محقق در نهایت پس از رفت و برگشت در میان تم‌های فرعی به یک تم اصلی دست یافت که در زمینه مورد نظر تحقیق قابل تبیین است. در ذیل برخی از تم‌های فرعی که تم‌های اصلی از آن‌ها استخراج شده آورده شده است.

مرحله ششم. تهیه گزارش

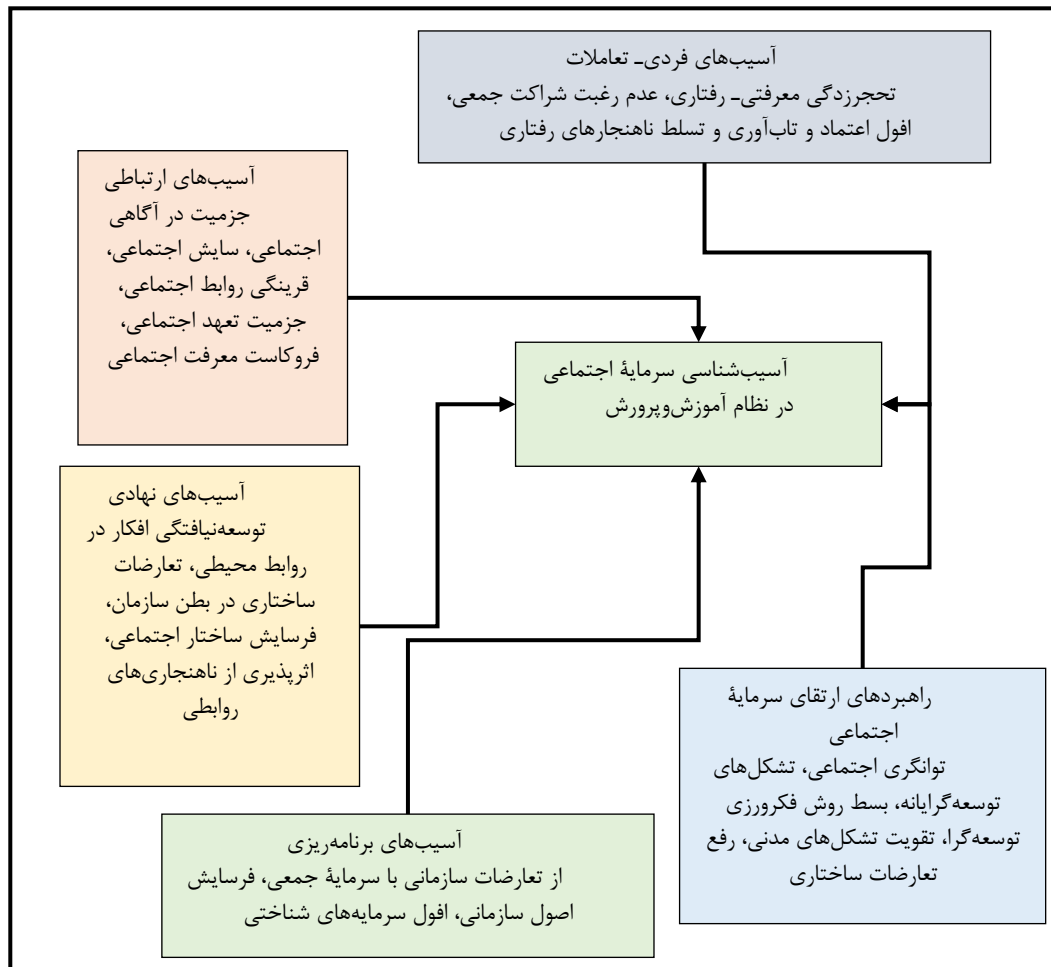
این مرحله شامل تحلیل پایانی و نگارش گزارش است که در پایان ارائه خواهد شد. در نهایت الگوی تحقیق مشتمل بر ۱ مضمون فراگیر (آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش) و ۵ مضمون سازمان‌دهنده و ۲۱ مضمون پایه‌ای بوده است. میزان همبستگی دیدگاه خبرگان با محاسبه ضریب هولستی (PAO) یا «درصد توافق مشاهده‌شده» ۰/۸۸۷ به دست آمده است که مقدار قابل توجهی است. با توجه به ایراداتی که به روش هولستی وارد است شاخص پی-اسکات نیز محاسبه شده است که میزان آن ۰/۷۵۵ به دست آمده است. چهارمین شاخص برآورد اعتبار تحقیقات کیفی شاخص کاپای کوهن است. شاخص کاپای کوهن در این مطالعه ۰/۷۲۵ به دست آمده است. در نهایت نیز از آلفای کرپیندروف استفاده شده است و میزان آن در این مطالعه ۰/۸۱۷ برآورد شده است.

جدول ۴. مضامین نهایی شناسایی شده

مضمون سازنده	مضمون اولیه	مضامین پایه
آسیب‌های فردی-	تحجرزدگی معرفتی- رفتاری	مقاومت در برابر بی‌عدالتی
تعاملات	عدم رغبت شراکت جمعی	افول اعتماد بین فردی
		تحمل‌ناپذیری
		مشارکت بین فردی
		عدم تعامل با جامعه
		عدم تمایل به مشارکت جمعی

ادامه جدول ۴.

مضمون سازنده	مضمون اولیه	مضامین پایه
	افول اعتماد و تاب‌آوری	تفاوت دیدگاه‌های بین فردی
	تسلط ناهنجاری‌های رفتاری	عدم هنجارمداری در روابط اجتماعی تسلط خواسته‌های فردی در سازمان
	جزمیت در آگاهی اجتماعی	عدم احساس یگانگی و وحدت با جامعه عدم شناخت بنیان فرهنگی و اجتماعی بومی
	سایش اجتماعی	تزلزل رشد اجتماعی تعدد روابط اجتماعی
آسیب‌های ارتباطی	قرینگی روابط اجتماعی	دوری‌گزینی از تعامل جمعی گسست ارتباط سازنده اجتماعی ضعف نهادی و حمایتی
	جزمیت تعهد اجتماعی	عقب‌گرد آگاهی‌زایی اجتماعی ناعدالتی از حقوق اولیه عدم ساختاربندی اجتماعی و فرهنگی
	فروکاست معرفت اجتماعی	اثر محیط اجتماعی جایگزین ارزش‌های ناهنجار عدم آموزش ساختار اجتماعی تفاوت ساختاربندی
آسیب‌های نهادی	تعارضات ساختاری در بطن سازمان	عدم ترسیم بنیان فکری و ساختاری ساختارهای اداری فشارهای ساختاری
	فرسایش ساختار اجتماعی	عدم ارتباط آموزش و صنعت عدم شفافیت سازمانی عدم ساختاربندی سازمانی
	اثرپذیری از ناهنجاری‌های روابطی	اثرگذاری محیط بر روحیه اجتماعی بودن ارزشمندی روابط در بطن ساختار جایگزین عرف آموزشی بر اصول اولویت‌های ساختارهای اداری بر آموزش
آسیب‌های برنامه‌ریزی	فرسایش اصول سازمانی	تقابل هنجارهای سازمانی با روابط عدم شایسته‌سالاری سازمانی انزوای طلبی در روابط و وظایف عدم پایبندی به سازمان
	افول سرمایه‌های شناختی	انسجام اجتماعی سرمایه‌های انسانی
	توانگری اجتماعی	مشارکت اجتماعی روابط علمی و آموزشی
راهبردهای ارتقای سرمایه اجتماعی	تشکل‌های توسعه‌گرایانه	توسعه زیرساختی آزادی عمل و بیان
	بسط روش فکورورزی توسعه‌گرا	توجه به کرامت انسانی شایسته‌گزینی در ابعاد کلان اجتماعی
	تقویت تشکل‌های مدنی	ساختارهای آموزشی مبتنی بر جمع‌محوری رشدگرایی فردی و رفتاری
رفع تعارضات ساختاری		

شکل ۱. مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش

برازش الگوی پیشنهادی به روش حداقل مربعات جزئی

در جدول ۵، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مدیران و کارکنان آموزش و پرورش سراسر کشور از نظر جنسیت و سن و میزان تحصیلات مشخص شده است.

جدول ۵. اطلاعات توصیفی مربوط به جنسیت آزمودنی‌ها

ویژگی جمعیت‌شناختی	دسته‌بندی	فراوانی	درصد
جنسیت	مرد	۲۲۱	۵۷/۶
	زن	۱۶۳	۴۲/۴
سن	کمتر از ۳۰ سال	۲۸	۷/۳
	۳۱ تا ۴۰ سال	۶۹	۱۸
	۴۱ تا ۵۰ سال	۱۸۰	۴۶/۹
	بیشتر از ۵۰ سال	۱۰۷	۲۷/۹
میزان تحصیلات	کاردانی	۱۶	۴/۲
	کارشناسی	۶۵	۱۶/۹
	کارشناسی‌ارشد	۱۴۶	۳۸
	دکتری	۱۵۷	۴۰/۹
	کل		۳۸۴

در ادامه آمار توصیفی معیارهای شناسایی شده در جدول ۶ مشخص شده است.

جدول ۶. میانگین و انحراف استاندارد مؤلفه‌های مدل

آماره متغیر	میانگین و انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی	حداقل	حداکثر
آسیب‌های برنامه‌ریزی	۳/۹۴ ± ۰/۵۸	-۱/۱	۱/۸۲	۱/۵۶	۵
آسیب‌های فردی تعاملات	۳/۷۹ ± ۰/۷۹	-۱/۱۶	۱-۱۶	۱-۱۴	۵
آسیب‌های ارتباطی	۳/۵۴ ± ۰/۸۲	-۰/۵۶	-۰/۰۶۲	۱/۴	۵
آسیب‌های نهادی	۳/۸۴ ± ۰/۸۶	-۱/۱۳	۱/۱۶	۱/۲	۵
راهبرد ارتقای سرمایه اجتماعی	۳/۷۴ ± ۰/۸۶	-۰/۸۵۸	-۰/۳۱۳	۱/۵	۵

در جدول ۵ میانگین متغیرها و انحراف معیار و مینیمم و ماکزیمم داده‌های مربوط به آسیب‌های سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش بر اساس تحولات دانش و تکنولوژی به طور جداگانه دیده می‌شود. با توجه به پنج‌گزینه‌ای بودن هر عبارت، عدد ۳ به عنوان میانگین هر یک از عبارت‌ها محسوب می‌شود. همان‌گونه که مشاهده می‌شود، میانگین کلیه مؤلفه‌ها بیشتر از ۳ است. بنابراین در حد مطلوبی در جامعه آماری دیده شده است. همچنین با توجه به اینکه مقدار چولگی و کشیدگی برای متغیرهای یادشده در بازه (۲+ و ۲-) قرار دارد می‌توان نتیجه گرفت که احتمالاً توزیع داده‌ها نرمال است. در جدول ۷ روایی همگرایی معیارها بر اساس شاخص‌های آلفای کرونباخ، پایایی مرکب، و واریانس استخراج‌شده مشخص شده است.

جدول ۷. نتایج سه معیار آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی، و روایی همگرایی شاخص الگوی سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش بر اساس تحولات دانش و تکنولوژی

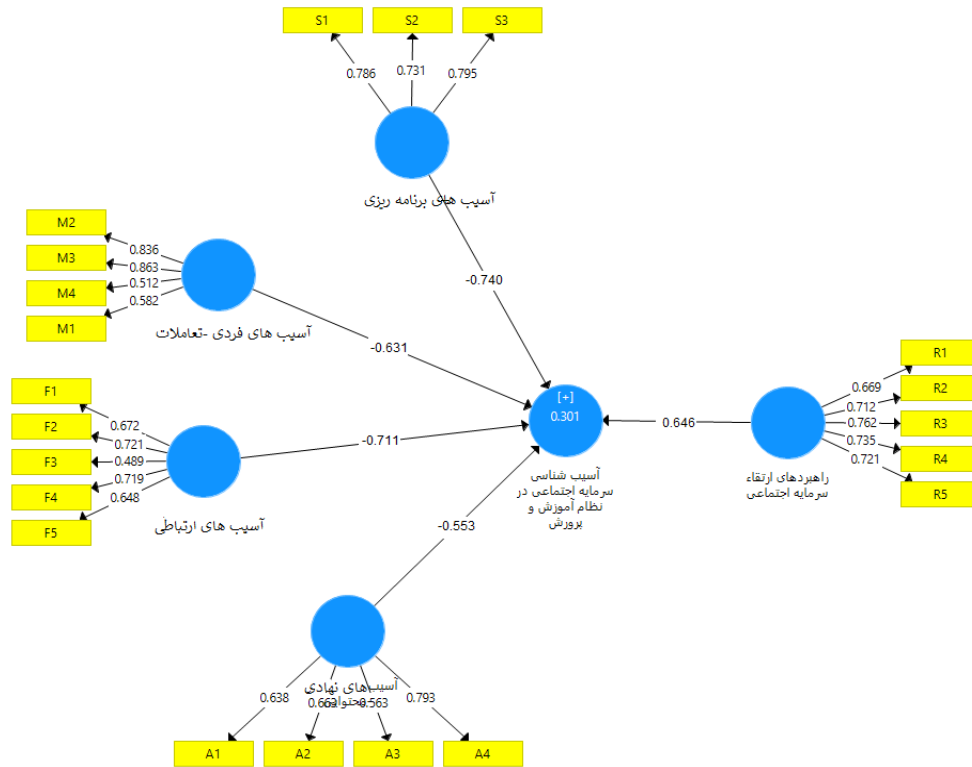
مؤلفه‌های شناسایی شده	آلفای کرونباخ	AVE (میانگین واریانس استخراج‌شده)	CR (پایایی مرکب)
آسیب‌های برنامه‌ریزی	۰/۸۰۲	۰/۷۱۶	۰/۸۸۳
آسیب‌های فردی تعاملات	۰/۸۴۵	۰/۶۰۷	۰/۸۸۵
آسیب‌های ارتباطی	۰/۸۲۹	۰/۶۶۳	۰/۸۸۶
آسیب‌های نهادی	۰/۸۸۱	۰/۸۰۸	۰/۹۲۶
راهبرد ارتقای سرمایه اجتماعی	۰/۸۹۳	۰/۶۱۶	۰/۹۰۹

با توجه به اینکه مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ ۰/۷، برای پایایی ترکیبی ۰/۷، و برای AVE مقدار ۰/۵ است و مطابق با یافته‌های جدول ۶ همه معیارها در مورد متغیرهای مکنون مقدار مناسبی اتخاذ کرده‌اند. بنابراین، می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی و روایی همگرایی معیارهای شناسایی شده را تأیید کرد. برای بررسی روایی واگرا از شاخص فورنل لارکر استفاده شد که در جدول ۷ مشخص شده است. جدول ۸ همبستگی سازه‌های پنهان مدل پژوهش را برای بررسی روایی واگرایی مدل پژوهش نشان می‌دهد.

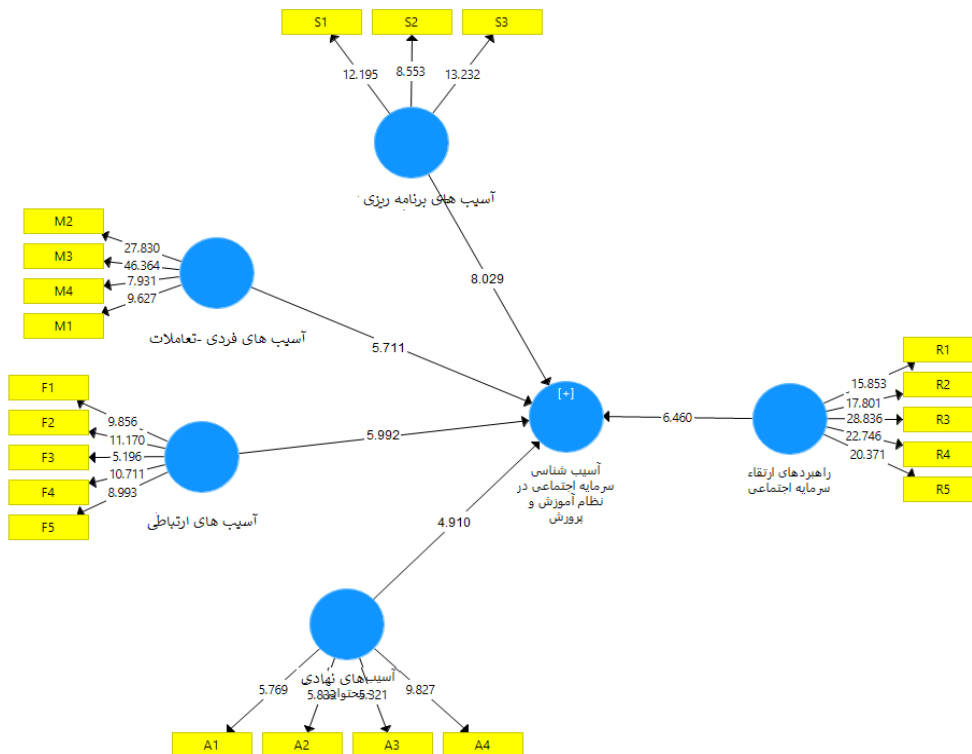
جدول ۸. ضریب همبستگی سازه‌های پنهان مدل پژوهش (برای تأیید روایی واگرایی)

ارتقای سرمایه اجتماعی	آسیب‌های نهادی	آسیب‌های ارتباطی	آسیب‌های فردی تعاملات	آسیب‌های برنامه‌ریزی	مؤلفه‌های شناسایی شده
				۰/۸۴۶	آسیب‌های برنامه‌ریزی
			۰/۷۷۹	۰/۴۲۰	آسیب‌های فردی تعاملات
		۰/۸۱۴	۰/۳۴۶	۰/۳۱۶	آسیب‌های ارتباطی
	۰/۸۹۹	۰/۴۹۹	۰/۳۵۲	۰/۵۳۳	آسیب‌های نهادی
۰/۸۸۴	۰/۷۷۱	۰/۴۱۲	۰/۳۷۰	۰/۵۱۷	ارتقای سرمایه اجتماعی

همان‌طور که در جدول ۸ مشاهده می‌شود، مقدار جذر AVE سازه‌های مشخص‌شده از مقدار همبستگی آن‌ها با سازه‌های دیگر بیشتر است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که همبستگی سازه‌ها با شاخص‌هایش در مقابل همبستگی آن سازه با سایر سازه‌ها بیشتر است. بنابراین روایی و اگرایی سازه‌های پنهان مدل پژوهش تأیید می‌شود.

شکل ۲. بار عاملی مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش در حالت ضرایب معناداری

شکل ۳. آماره t مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش

جدول ۹ نتایج سنجش ضرایب بارهای عاملی ابعاد و مؤلفه‌های مربوط به مدل آسیب‌شناسی سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش را نشان می‌دهد.

جدول ۹. نتایج تحلیل حداقل مربعات جزئی مؤلفه‌های مدل

نتیجه آزمون	آماره T	بار عاملی	تأثیر عوامل شناسایی شده
تأیید	۸/۰۲۹	-۰/۷۴۰	آسیب‌های برنامه‌ریزی
تأیید	۵/۷۱۱	-۰/۶۳۱	آسیب‌های فردی تعاملات
تأیید	۵/۹۹۲	-۰/۷۱۱	سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش آسیب‌های ارتباطی
تأیید	۴/۹۱۰	-۰/۵۵۳	آسیب‌های نهادی
تأیید	۶/۴۶۰	-۰/۶۴۶	راهبرد ارتقای سرمایه اجتماعی

با توجه به خروجی نرم‌افزار PLS و سطوح معناداری برای تحلیل عاملی تأییدی شاخص‌ها و مؤلفه‌های الگوی سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش بر اساس تحولات دانش و تکنولوژی در جدول ۸ همه عامل‌ها از بار عاملی مناسب برخوردار بودند و رابطه آن‌ها با متغیر مکنون تأیید شد (سطح معناداری مربوط به همه سؤالات کمتر از ۰/۰۵ است). همچنین برآزش مدل ساختاری با استفاده از ضرایب t به این صورت است که این ضرایب باید از ۱/۹۶ بیشتر باشند تا بتوان در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار بودن آن‌ها را تأیید کرد. با توجه به جدول ۸ همه ضرایب معناداری t از ۱/۹۶ بیشتر است که این امر معنادار بودن همه سؤالات و روابط میان متغیرها را در سطح اطمینان ۹۵ درصد تأیید می‌کند.

نتیجه

این تحقیق به بررسی الگوی سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش بر اساس تحولات دانش و تکنولوژی پرداخته است. چهار مقوله عمده آسیب‌های برنامه‌ریزی، آسیب‌های فردی تعاملات، آسیب‌های ارتباطی، و آسیب‌های نهادی شناسایی شدند و یک دسته راهبرد نیز شناسایی شد. این ابعاد در ۲۱ مؤلفه مشخص شدند. تعاملات فردی شامل روابط و تعاملات بین افراد در نظام آموزش و پرورش است. این شامل تعاملات بین دانش‌آموزان، دانش‌آموزان و معلمان، دانش‌آموزان و مدیران، و تعاملات دیگر درون محیط آموزشی است. تعاملات فردی سالم و سازنده می‌توانند بهبود سرمایه اجتماعی را تسهیل کنند؛ درحالی که تعاملات ناسالم و نامناسب می‌توانند آسیب‌های سرمایه اجتماعی را افزایش دهند. آسیب‌های اجتماعی فرهنگی شامل فرهنگ، ارزش‌ها، عادات، و رفتارهای اجتماعی در جامعه است. این شرایط تأثیر قابل توجهی بر سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش دارند. فرهنگ همکاری، احترام، تعامل اجتماعی، و تقویت ارتباطات مثبت می‌تواند بهبود سرمایه اجتماعی را تسهیل کند؛ درحالی که فرهنگ رقابت، تفکر خودمحور، و عدم احترام به دیگران می‌تواند آسیب‌های سرمایه اجتماعی را افزایش دهد. آسیب‌های نهادی به روند آموزشی و فرایندهای آموزشی اشاره دارد. این شامل ساختار درسی، مطالب آموزشی، روش‌های تدریس، ارزش‌های منتقل شده، و محتوای آموزشی است. شرایط ساختاری-محتوایی مناسب و تعادل بخش می‌تواند بهبود سرمایه اجتماعی را تسهیل کند؛ درحالی که ساختارهای نامناسب، عدم توجه به نیازهای اجتماعی، و بیان دیدگاه‌های منحرف می‌توانند آسیب‌های سرمایه اجتماعی را ایجاد کنند.

آسیب‌های برنامه‌ریزی شامل فضاها، منابع، سیاست‌ها، قوانین، و ساختارهای سازمانی در نظام آموزش و پرورش است. برنامه‌ریزی مناسب و حمایت‌کننده می‌تواند به بهبود سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش کمک کند. این شامل فضاهای آموزشی مناسب، منابع آموزشی کافی، سیاست‌ها و قوانین منصفانه، و ساختارهای سازمانی ارتباط‌پذیر و شفاف است. در عوض، شرایط محیطی و سازمانی نامناسب، فضاهای نامناسب، منابع محدود، سیاست‌های ناعادلانه، و ساختارهای سازمانی غیرشفاف ممکن است آسیب‌های سرمایه اجتماعی را تشدید کنند.

آموزش و پرورش یکی از مهم‌ترین نهادهایی است که در شکل‌گیری و پرورش و انتقال سرمایه اجتماعی در یک جامعه نقش بسزایی دارد. زیرا فرایند جامعه‌پذیری هر فرد در سطوح متفاوت از نهاد آموزش و پرورش می‌گذرد و این امر در وضعیت سرمایه

اجتماعی جامعه بسیار تأثیرگذار است. سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش و نظام آموزشی جایگاه مهمی دارد. سرمایه اجتماعی به مجموعه روابط اجتماعی، شبکه‌های ارتباطی، و اعتماد متقابل بین افراد و گروه‌ها اشاره دارد. در زمینه آموزش و پرورش، سرمایه اجتماعی بر تعاملات و روابط بین دانش‌آموزان، معلمان، مدیران، والدین، و اعضای جامعه تأثیرگذار است و تأثیر مستقیم بر کیفیت آموزش و پرورش دارد.

سرمایه اجتماعی ضعیف منجر به کاهش مشارکت و انگیزه دانش‌آموزان در فرایند یادگیری شود. وجود روابط مثبت و حمایت اجتماعی انگیزه و مشارکت فعال دانش‌آموزان را تقویت می‌کند. اما، در صورت کمبود آن، دانش‌آموزان ممکن است کمتر به فعالیت‌های آموزشی علاقه‌مند شوند. کمبود سرمایه اجتماعی می‌تواند باعث کاهش اعتماد و انگیزه دانش‌آموزان شود. وجود ارتباطات مثبت و حمایت اجتماعی میان دانش‌آموزان و معلمان و والدین موجب ایجاد اعتماد و تقویت انگیزه می‌شود. اما، در صورت کمبود سرمایه اجتماعی، دانش‌آموزان ممکن است احساس ناامیدی و کاهش انگیزه را تجربه کنند. همچنین کمبود سرمایه اجتماعی می‌تواند منجر به کاهش رضایتمندی و ارتباطات نامطلوب بین اعضای مدرسه شود. وجود روابط مثبت و ارتباطات سالم در مدرسه احساس رضایت و تعلق به محیط آموزشی را تقویت می‌کند. اما، در صورت کمبود سرمایه اجتماعی، احساس رضایت و ارتباطات مثبت بین دانش‌آموزان و معلمان و والدین کاهش می‌یابد.

بررسی تحقیقات پیشین نیز همه نتایج به دست آمده را تأیید کردند. ابراهیمی و همکارانش (۱۴۰۲) توسعه منابع انسانی و سازمانی در نظام آموزش و پرورش را از راهکارهای بهبود سرمایه اجتماعی دانستند. آن‌ها بیان کردند مدیران و کارکنان آموزش و پرورش با داشتن سرمایه اجتماعی قوی می‌توانند شبکه‌های گسترده‌تری از ارتباطات را برقرار کنند. این ارتباطات می‌تواند شامل همکاران، مدیران، والدین، دانش‌آموزان، و اعضای جامعه محلی باشد. سمنانی و همکارانش (۱۴۰۰) در تأیید نتایج پژوهش نشان دادند سرمایه اجتماعی می‌تواند به مدرسه کمک کند تا به منابع و تجربیات گسترده‌تری دسترسی پیدا کند. این منابع می‌تواند شامل تجربیات و دانش معلمان، منابع آموزشی، و تسهیلات فرهنگی و اجتماعی در جامعه باشند. جعفری مجد و زارعی‌متین (۱۴۰۱) نشان دادند اگر سرمایه اجتماعی در آموزش و پرورش افزایش یابد پویایی در سراسر جامعه را به دنبال خواهد داشت و در همه عرصه‌های علمی، فرهنگی، اقتصادی، ورزشی، و ... رشدی فزاینده در درازمدت را شاهد خواهیم بود.

از این رو آموزش و پرورش جهت ارتقای سرمایه اجتماعی دانش‌آموزان، معلمان، کارکنان آموزشی، و حتی اولیای دانش‌آموزان نیاز به مدیران و رهبرانی دارد که از سطح بالایی از مهارت‌های فنی و ادراکی و انسانی برخوردار باشند. همچنین مدیران آموزشی، علاوه بر دانش و معلومات در زمینه آموزش و پرورش و روان‌شناسی و تسلط بر روش‌ها و مهارت‌های عملی، باید به اندازه کافی سابقه آموزشی داشته باشند تا بتوانند مأموریت اصلی و مسائل و مشکلات کار خود را به درستی درک کنند. نیز از لحاظ شخصیتی مستعد و پایبند به اصول و موازین اخلاقی باشند تا بتوانند از کج‌روی‌ها و انحرافات در محیط آموزشی جلوگیری کنند.

مدل سرمایه اجتماعی در زمینه آموزش و پرورش می‌تواند بهبود تعاملات فردی، ارتباطات، و نظام نهادی را تسهیل کند. در این زمینه، می‌توان برخی از پیشنهادهای کاربردی را برای بهبود مدل سرمایه اجتماعی در نظام آموزش و پرورش در نظر گرفت:

- ارائه برنامه‌های آموزشی جامع، شامل مهارت‌های ارتباطی و همکاری و حل مسائل، به دانش‌آموزان و معلمان کمک می‌کند تا در محیط آموزشی بهتری حضور پیدا کنند.
- ارائه برنامه‌هایی برای ارتقای رفتارهای مثبت، احترام متقابل، و مشارکت فعال در محیط آموزشی به تقویت سرمایه اجتماعی فردی و گروهی کمک می‌کند.
- ارائه دوره‌ها و فعالیت‌هایی برای تقویت مهارت‌های اجتماعی فردی، از جمله ارتباط برقرار کردن و گفت‌وگو و حل اختلافات، می‌تواند به بهبود سرمایه اجتماعی فردی برای دانش‌آموزان منجر شود.
- ارتقای احترام به تنوع فرهنگی و ترویج فضایی که هر فرد به عنوان یک فرد منحصر به فرد تشویق شود می‌تواند به افزایش رفاه فردی و اجتماعی کمک کند.
- تشویق به همکاری و تعامل گروهی در محیط‌های آموزشی ارتباطات مثبت را تقویت و بهبود سرمایه اجتماعی گروه‌ها را ایجاد می‌کند.

- برگزاری فعالیت‌ها و رویدادهایی که افراد را به شرکت در ارتباطات مثبت و سازنده تشویق کنند می‌تواند ارتقای سرمایه اجتماعی ارتباطاتی دانش‌آموزان و معلمان را به دنبال داشته باشد.
- ترویج مشارکت فعال اعضا در تصمیم‌گیری‌های مرتبط با آموزش و پرورش می‌تواند ارتقای سرمایه اجتماعی نهادی را تسهیل کند.
- ارائه برنامه‌های حمایتی برای اعضای نهاد آموزش و پرورش، از جمله معلمان و مدیران، به منظور بهبود سرمایه اجتماعی آنان و بهبود ارتباطات داخلی می‌تواند کارآمد باشد.

منابع

- سمنانی، ناهید؛ حنیفی، فریبا و شریفی، اصغر (۱۴۰۰). مدل ارتقایافته مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی آموزش و پرورش با روش داده‌بنیاد. *تحقیقات مدیریت آموزشی*، ۱۳(۱)، ۱۱۵ - ۱۳۴.
- ابراهیمی، صلاح‌الدین؛ نصری‌امین، احمد؛ علی‌زاده، رضا و غلامی، بهمن (۱۴۰۲). شناسایی عوامل مؤثر بر سرمایه اجتماعی مدیران در سازمان‌های ایرانی- اسلامی (پژوهشی آمیخته در آموزش و پرورش). *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۱۰(۲)، ۹۱ - ۱۰۹.
- نوائی، سمانه؛ سعادت، رضا و نریمان، حاجیه (۱۴۰۲). چالش‌ها و فرصت‌های پیش روی نظام آموزش و پرورش در جریان فرایند یاددهی- یادگیری در عصر حاضر. *مطالعات روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۵(۵۶).
- زرگو، شبنم و پورعزت، علی‌اصغر (۱۴۰۲). ارائه الگوی توسعه سرمایه اجتماعی و کاربست آن در دانشگاه‌ها (مورد مطالعه: دانشگاه‌های پیام نور استان گیلان). *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۱۰، ۱۲۹ - ۱۴۴.
- ناصری، سید محمدمبین؛ رجب‌پور، ابراهیم و احمدی، حیدر (۱۴۰۲). تأثیر هنرآفرینی شغلی بر عملکرد شغلی دبیران: با تأکید بر نقش میانجی سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: دبیرستان‌های غیردولتی ناحیه ۲ شیراز). *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۱۰(۲)، ۱۴۵ - ۱۵۸.
- جعفری‌مجد، بهنام و زارعی‌متین، حسن (۱۴۰۱). طراحی الگوی سرمایه اجتماعی سازمانی در آموزش و پرورش (مورد پژوهش: اداره کل آموزش و پرورش استان لرستان). *مدیریت سرمایه اجتماعی*، ۹(۱)، ۷۷ - ۹۹.
- حسن‌زاده ثمرین، تورج و مقیمی، سید محمد. (۱۳۸۹). اثر سرمایه اجتماعی بر تعالی اجتماعی. *مطالعات مدیریت راهبردی*، ۳، ۱۴۳-۱۲۳.
- Alemdar, M. & Anılan, H. (2023). Reflection of social capital in educational processes: emotional literacy and emotional labor context. *Asia Pacific Educ, Rev.* 23, 4-27.
- Alfano, V. (2022). Does social capital enforce social distancing? The role of bridging and bonding social capital in the evolution of the pandemic. *Economia Politica*, 39, 839-859.
- Al-Ghouthi, H., Nissi, A., Khairandish, T., & Shakuri, S. (2023). Investigating the relationship between social capital and teachers' quality of life. *Strategic Studies of Humanities and Islamic Sciences*, 52, 763-796. (in Persian)
- Asquith, L. (2019). Bourdieu and Social Capital. In *Rebuilding Lives After Genocide. Palgrave Macmillan, Cham*, 27-45.
- Baker-Doyle, K. J. & Yoon, S. A. (2020). The social side of teacher education: implications of social network research for the design of professional development. *Int. J. Educ. Res.* 101, 101563.
- Boadi, I., Abekah, J., & Amartey, A. (2022). Social capital and knowledge creation: a higher education institution networks. *Cogent Education*.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 10-77.
- Cope, T., Thomas, L., Pantie, N., & Froehlich, D. (2022). The Use of Social Capital in Teacher Research: A Necessary Clarification. *Front. Psychol*, 13, 1-18.
- Daly, A. J., Liou, Y. H., & Der-Martirosian, C. (2020). A capital idea: exploring the relationship between human and social capital and student achievement in schools. *Journal of Professional Capital and Community*.
- Ding, Q. & Wu, Q. (2023). Effects of Economic Capital, Cultural Capital and Social Capital on the Educational Expectation of Chinese Migrant Children. *Applied Research Quality Life*, 18, 1407-1432.
- Dong, J., Lee, S., Wang, Ch., et al. (2023). Impact on social capital and learning engagement due to social media usage among the international students in the U.S. *Educ Inf Technol*, 28, 8027-8050.
- Ebrahimi, P., Naseri-Amin, A., Alizadeh, R., & Ghalai, B. (2023). Identifying factors affecting the social capital of managers in Iranian-Islamic organizations (mixed research in education). *Social Capital Management*, 10(2), 91-109. (in Persian)
- Gosine, K., Parker, D.C., & Gallagher, T. (2023). Bridging and Bonding: A Case for Prioritizing Social and Organizational Connectedness in Non-Profit Literacy Programming. *Int. Journal of Com. WB* 6, 21-41.
- März, V. & Kelchtermans, G. (2020). The networking teacher in action: a qualitative analysis of early career teachers' induction process. *Teach. Teach. Educ.* 87, 102933.
- Nasehi, M., Rajabpour, A., & Ahmadi, H. (2023). The effect of occupational creativity on teachers' job performance: emphasizing the mediating role of social capital (case study: non-government high schools in district 2 of Shiraz). *Scientific. Social Capital Management*, 10(2), 145-158. (in Persian)
- Prasetyo, P. E., Setyadharma, A., & Kistanti, N. R. (2020). Social Capital: The main determinant of MSME entrepreneurship competitiveness. *International Journal of Scientific & Technology Research*, 9(3), 6627-6637.
- Putnam, R. D. (2020). Education, diversity, social cohesion and 'social capital'. *Cambridge, UK: Polity Press*.

- Qiao, S., Li, Z., Zhang, J., Sun, X., Garrett, C., & Li, X. (2022). Social capital, urbanization level, and COVID-19 vaccination uptake in the United States: A National Level Analysis. *Vaccines*, 10(4), 625.
- Rimkunas, N.C. & Mellin, E.A. (2023). Interprofessional Social Capital in Expanded School Mental Health. In: Evans, S.W., Owens, J.S., Bradshaw, C.P., Weist, M.D. (eds) Handbook of School Mental Health. Issues in Clinical Child Psychology. *Springer, Cham*.
- Semnani, N., Hanifi, F., & Sharifi, A. (2021). The upgraded model of the social capital components of education with the foundation data method. *Educational management research*, 13(49), 115-134. (in Persian)
- Shiell, A., Hawe, P., & Kavanagh, S. (2020). Evidence suggests a need to rethink social capital and social capital interventions. *Social Science & Medicine*, 257, 111930.
- Son, J. (2020). Social Capital. *Cambridge: Polity Press*.
- Spillane, J. P. & Sun, J. M. (2022). The school principal and the development of social capital in primary schools: the formative years. *School Leadership & Management*, 1-20.
- Taylor, N., Fleisch, B., & Shindler, J. (2019). Education scenarios for 2019. *Key driving forces scenarios*, 11-12.
- Thomas, L., Tuytens, M., Devos, G., Kelchtermans, G., & Vanderlinde, R. (2019). Beginning teachers' professional support: a mixed methods social network study. *Teach. Teach. Educ*, 83, 134-147.
- Vâlsan, C., Goschin, Z., & Druică, E. (2023). The Measurement of Social Capital in America: A Reassessment. *Soc Indic Res*, 165, 135-161.
- Weerakoon, C., McMurray, A. J., Rametse, N. M., & Arenius, P. M. (2020). Social capital and innovativeness of social enterprises: opportunity-motivation-ability and knowledge creation as mediators. *Knowledge Management Research & Practice*, 18(2), 147-161.
- Zarjo, Sh. & Pourezat, A. (2023). Presenting the model of social capital development and its application in universities (case study: Payam Noor universities in Gilan province). Scientific. *Community Capital Management*, 10, 129-144. (in Persian)